

ענף הבקר ביטבתה

תמונה 1. עדר הבקר לבשר ביטבתה באפריל 1969
צילם: א. שמאראנד

זה היה לפני כ־10 שנים. עדר זה התרחב עד ל־120 אמהות, וכשנתברר בהמשך הזמן שהמרעה הטבעי שבסביבה לא יוכל לשאת אף את הפרה המקומית, הוסל עדר זה בשנת 1960.

בכינון עדר החלב הוחל בנובמבר 1957. הובאו 2 פרות ישראליות-פרזיות ושתי מבכירות הרות מהולנד. יתר הרכישות, לשם פיתוח העדר היו כדל־קמן: בנובמבר 1958 — 8 עגלות בגיל ההורעה, ב־1960 נקנו שוב 30 עגלות במקומות שונים בארץ, שאת רובן הזריעו בגיל של שנה; בסוף 1961 הובאו 40 עגלות הרות מהולנד ונקנו 28 עגלות במושבים שונים; ב־1963 נקנו 22 עגלות הרות ובשנת 1966 — עוד 11 עגלות. בס"ה נקנו מהחורף החל מ־1957 ועד 1966, 143 ראש בקר לשם כינון עדר החלב.

ביום ביקורי ב־12.1.67 מנה העדר:

122 פרות
45 עגלות הרות
95 עגלות מכל הגילים
15 יונקות־ים
48 עגלים במרבק
2 פרים
327 בס"ה

אודה שאין לי מושג על כך אם התקיימו אי־פעם באיזור זה פרות. אמנם מלכת־שבא בבואה לעציון־גבר בדרכה לירושלים, הביאה לשלמה המלך מתנות לרוב. וגם חיות ועופות, אולם מסר פקני אם היא גם הביאה באניותיה בקר; היא נעזרה כנראה בגמלים כדי להעביר את כל הכ־בודה לירושלים. ואולי איזו שהיא פלגה משבטי ישראל, בצאתם ממצרים, תעתה לשם עם בקרה וצאנה? נזדיין בסבלנות ונחכה לגילוייהם של ארכיאולוגים ופאליאונטולוגים — שמא יצליחו אלה לספר לנו על הבקר באיזור יטבתה בימים קדומים.

יש לנו איפוא הרשות להגיד שלאנשי יטבתה זכות הראשונות במעשה היקלטות הפרה בנוף המדברי הזה ובייחוד — של פרת החלב המיוחסת. נספר להלן על תולדות הענף במקום הזה ועל מצבו כיום.

לתולדות העדר ומצבו

מובן מאליו שבגלל חוסר כל ניסיון בגידול בקר באיזור זה, נהגו בתחילה בוהירות. מאליה עלתה ההצעה שיש להתחיל בבקר מקומי, שניצולו יהיה לבשר. מספר לי הח' זאב, מרכז הענף, שבהגיעו למ־קום מצא עדר של 30 פרות מקומיות עם פר ברהמה.

פלאסטי לדליים (לפי שיטה ניר־זילנדית), אשר תאפשרנה לעבור משתיה ליניקה.

4. ניקוי המיתקן בגמר ההגמעה (50 דקות לאחר הגמעת 100 ראש). מעבירים מהמערביל מים נקיים ואחרי זה תמיסת דטארגאנטים בשיטת תנועה מחזורית (כמו במכוני חליבה). מחיר מיתקן כזה הוא כ־2500 ל"י ל־100 ראש. נראה לי, שאפילו ל־50 ראש כדאי לרכוש או להרכיב מיתקן כזה.

בהזדמנות זו אנו מוצאים חובה נעימה להודות לחברת נ. פראמינגר בע"מ, יצרני "מיל־קיוויט", על עזרתה הנדיבה בבנין המיתקן, ולח' ח. הברון, מה.מ.ב. על הייעוץ ועזרה בהרכבתו.

שלמה דורי

ימעת, ינואר 1967

שהחשש לקשיים מיוחדים היה חשש שווא, ואין שיעורי ההפרייה נופלים מאלה שבעדרי החלב אשר באיזורי הארץ האחרים. אולם אין בוקרי יטבתה סומכים על ההזרעה בלבד בוירמה, המגיעה אליהם יום-יום בטארמוס, והם מחזיקים בקביעות גם פר או שני פרים „על כל צרה שלא תבוא“.

בתשכ"ו הוזרעו מזירמת „השרות“ 183 פרות ועגלות, אולם מההזרעה התעברו רק 93 פרות-עגלות ו-45 התעברו מהרבעות טבעיות ע"י „פרי-עזר“ (כפי שרגילים לכנותם). בדרך כלל משיגים גם ביטבתה התעברות כדי 80%. הנוהג הוא קודם כל להזריע בשתי תאנות, ואם אין התעברות — פונים לעזרת ההרבעות הטבעיות. החזקת פר-עזר במשק זה הוא דבר שבהכרח, מחמת הריחוק ממכון ההזרעה וכן מחשש התפרצות מחלת פו"ט בסביבת מכון ההזרעה בבית-דגן.

לפי שנמסר לי, הרי רק בקיץ מורגשת ירידת-מה בשיעורי ההתעברות, וזוהי תופעה כלל-ארצית, אלא שביטבתה מעוניינים שפרות רבות ככל האפשר תתעברנה דווקא בחדשי אפריל-אוגוסט ותמלטנה בחדשי האביב ותחילת הקיץ, כשהדי-רישה לחלב שתיה ולתוצרת ניגרת באילת עולה

תמונה 3. עגל בן 6 חודשים, ברהמה-אפריזי ביטבתה, אפריל 1959.
צילם: א. שמאראגד

תמונה 2. פרות החלב הראשונות ביטבתה, ברפת הישנה, אפריל 1959.
צילם: א. שמאראגד

לכאורה מתקבל הרושם שהתרחבותו של העדר היתה איטית מדי, אולם בהביאנו בחשבון את התנאים המיוחדים של איזור זה, ובזכרנו שאף באיזורים הנוחים בארץ מבחינה אקלימית ומבחינת וותק קיום הענף, קצב הרחבת העדר הוא איטי ביותר, הרי אפשר להגדיר את הריבוי ביטבתה כ„נורמאלי“.

סקרנות מיוחדת עוררו בי בביקורי ביטבתה 3 הבעיות האלה: התעברות הפרות, מהלך הלאק-טאציה („עקומת הלאקטאציה“) וגורלן של המב-כירות שהובאו מהולנד.

החתעברות

החשש המיוחד לקשיים בהתעברות נתעורר בעקב התנאים האקלימיים של איזור זה, שנראו בלתי נוחים לפעילות מינית נורמאלית בפרה ובפר גם יחד. משום כך אף הורבעו פרות החלב הראשונות בפר ברהמה, והתוצאות היו אפקטי-ביות.

כשגדל עדר החלב ועדר הבשר חוסל, הוכנס כמובן גם פר ישראלי-פריזי וכן נתאפשר הקשר עם מכון ההזרעה „השרות“ וזירמה נשלחה ונש-לחת בקביעות ליטבתה. לאחר בחינת מצב ההת-עברות במשך כל שנות קיום העדר מתברר

וגדלה. למעשה התחלקו ההמלטות בתשכ"ו לכל חודשי השנה, אולם בחודשים פברואר-יוני הן היו רבות יותר מבשאר חודשי השנה. ההנבה וההתמרה בה היתה לי אפשרות לעיין בכרטיסי ביקורת רבים והתרשמתי שפרות יטבתה, ואף ההולנדיות הטהורות שביניהן, מתנהגות כתברותיהן בשאר איזורי הארץ. להלן מובאות תוצאות הביקורת החודשית של 5 פרות (הולנדיות) ואפשר ללמוד מהן על מהלך הלאקטאציות וההתמדה בהנבה.

טבלה 1. דוגמאות ממהלך התנובה של פרות הולנדיות ביטבתה

מס' תבולות	"עירית" תקופה 1 הגיל — 24 ח' המל'—פבר' 62	"אמירה" תקופה 6 גיל — 6½ ש. המל'—פבר' 63	"הגה" תקופה 1 גיל — 24 ח' המל'—ינואר 62	"דגנית" תקופה 1 גיל — 24 ח' המל'—פבר' 62	"גפסנית" תקופה 3 גיל — 4 שנים המל'—פבר' 64
1	19.8	34.4	19.3	20.3	31.1
2	18.8	35.2	18.2	19.1	35.5
3	18.1	32.3	18.5	17.5	31.4
4	17.4	28.2	16.5	16.7	32.2
5	14.8	25.8	12.4	16.3	26.2
6	14.1	20.3	13.7	13.0	21.1
7	12.2	19.8	12.1	12.7	18.5
8	11.3	19.6	12.0	11.1	19.6
9	10.9	11.3	12.0	13.1	16.4
10	11.5	—	—	11.7	—

בממדים כאלה אף ירשה לנו להסיק אילו מסקנות.

בטבלה 2 הובאו פרטים מלאים על כל 42 מבכירות, והמעין בהם יכול ל"הפוך" בהם כר צונו ולחרוץ משפט לפי מיטב הבנתו ושיקול דעתו. התרשמותי אני מנתונים אלה היא, שפרות הייבוא הזה עמדו בתנאי האקלים והמימשק שביטבתה כשם שעומדות מבכירות ישראליות במשקים שבשאר איזורי הארץ. גם ביטבתה הושגו תנובות שיא, ואף בגיל צעיר; מספר המאריכות ימים הוא אמנם קטן, כשם שזה שכיח בימינו ברוב עדרי הארץ; סיבות היציאה של פרות ביטבתה, הרי הן בבחינת "מכת-מדינה" מדן ועד באר-שבע, וממילא הדרימה מכה זו עד אילת. אין לי כל ספק שסקר שהיינו עורכים באחד המשקים שמצפון ליטבתה על גורלן של 40 מבכירות ישראליות שהמליטו תוך שנה אחת, לא היה מגלה לנגד עינינו תוצאות טובות יותר מאלה שהושגו ביטבתה. ענין מיוחד מצאתי בעגלות שנולדו למבכירות

מובן מאליו שיש גם פרות הסוטות מ"עקומת הלאקטאציה", המשתקפת מהדוגמאות שבטלה 1, והסיבות לכך ידועות (מחלות עטין, עטינים לא נוחים לחליבה במכונה, שינויים פתאומיים בתפריט המזון וכדומה), אולם אין יסוד לחשש שהחום הגבוה, המשתלט באיזור יטבתה בתחילת הקיץ, עלול לחבל קשות בהנבת החלב. בטבלה 1 נרשמו הנתונים מפרות שהמליטו בפברואר ומהת-נובות היומיות בביקורת 3, 4, 5 אין להסיק בשום פנים שהחום הגדול, ששרר כבר בחודשים אלה, פגע באופן מיוחד במהלך הנורמאלי של הלאק-טאציה. נאמר לי על ידי עובדי הענף שישנן בעדר יטבתה גם פרות שאף ביולי-אוגוסט מגיעות לשיאים יומיים של 35 ק"ג.

ההולנדיות ביטבתה

היתה זאת העזה לא מעטה ל"אורח" פרות הולנדיות ביטבתה, ומן הראוי הוא לסכם את התוצאות שהושגו עד כה, כי לא היה זה ניסיון עם 3-2 פרות אלא עם 42 מבכירות הרות, וניסיון

(דו"ח ליום 1.1.67)

סדר	שם הפרה	נולדה	תאריך המלטה א' ביטבתה	גיל ההמלטה חודשים	מס' תעודת לידה	ס"ה התנובה עד 1.1.67 ק"ג	תנובת שיא נורמאלית		יצאה		הערות
							ק"ג	בתקופה	תאריך	הסיבה	
1	ראשונה	5.12.55	11.11.57	23	10	59,558	7053	7			
2	אמירה	3.12.55	29.11.57	24	9	58,206	8771	3			
3	לנטינה	12.1.60	2.2.62	25	1	3,908	—	—	15.11.62	הפלה, גוף זר	
4	שיבולת	1.1.60	1.3.62	26	5	29,227	7522	3			
5	רותם	3.4.60	15.3.62	23	3	10,551	4408	2	20.10.64	בירור	
6	ציפורן	12.11.59	12.3.62	27	3	12,116	4923	2	24.12.64	עקרות	
7	פיגוניה	3.3.60	12.3.62	24	3	20,205	—	—	8.9.65	בירור	
8	ערטל	13.2.60	27.2.62	24	3	15,020	6055	2	18.11.64	מחלת עטין	
9	עירית	18.2.60	27.2.62	24	5	23,528	6440	3	8.9.66	מתה מניתוח	
10	סלודורה	12.2.60	5.3.62	25	5	25,927	8158	4			עוד נחלבת
11	סירנית	12.2.60	27.2.62	24	3	13,042	5244	2	24.12.64	דלקת עטין	
12	מור	2.3.60	7.3.62	24	4	22,061	6978	4	11.11.65	אי-התעברות	
13	לוטוס	20.2.60	25.2.62	24	5	25,207	6135	4	23.10.66	מתה	
14	מרגנית	10.2.60	20.3.62	25	3	13,193	5251	2	20.10.64	אי-התעברות	
15	כרובלח	22.2.60	21.2.62	24	5	27,419	6431	3	12.1.67	חליבה קשה	מ"4 תקופות וולד מת
16	טלילה	21.3.60	9.2.62	23	1	2,389	—	—	15.11.62	אי-התעברות	
17	חלמית	16.2.60	20.2.62	24	3	12,015	—	—	18.11.64	אי-התעברות	
18	חלבינה	18.12.59	23.2.62	26	3	16,900	6476	3	24.12.64	אי-התעברות	
19	אגבה	2.3.60	18.1.62	23	3	15,030	6796	2	31.7.64	מחלת עטין	מ"2 תקופות
20	אוהלה	27.1.60	10.2.62	24	4	11,930	7834	3			
21	בירוניקה	5.1.60	10.2.62	25	3	15,939	6485	2	24.12.64	אי-התעברות	
22	גפן	31.3.60	14.2.62	23	1	3,180	—	—	29.11.62	אי-התעברות	
23	זהבית	10.2.60	9.2.62	24	2	8,615	—	—	1.2.64	נוף זר	
24	הגה	10.1.60	27.1.62	24	5	30,556	6551	4			
25	ורד	10.3.60	13.2.62	23	3	15,654	6125	2	24.12.64	אי-התעברות	
26	זלזלת	26.3.60	18.2.62	23	1	3,076	—	—	15.11.62	חליבה קשה	
27	תפוח	3.2.60	25.3.62	25	2	3,767	—	—	17.11.64	בירור	
28	דגנית	25.2.60	20.2.62	24	3	24,806	7194	2	1.8.65	דלקת עטין	
29	בסיה	21.1.60	5.2.62	24	3	13,716	5297	2	18.11.64	אי-התעברות	
30	נרקיס	5.3.60	24.3.62	24	1	3,877	—	—	29.11.62	חליבה קשה	
31	קאזוארינה	21.3.60	17.4.62	25	1	2,439	—	—	15.11.62	בירור	
32	קיסוסית	20.1.60	12.2.62	24	4	16,438	5235	2	14.3.65	דלקת עטין	
33	תמר	4.12.59	26.3.62	27	1	?	—	—	29.1.63	אי-התעברות	
34	ששה	15.1.60	26.3.62	26	2	8,930	5916	2	17.2.64	אי-התעברות	
35	רימון	20.2.60	4.3.62	24	2	7,765	—	—	25.1.64	מתה מהתנפחות	
36	פיגמית	6.3.60	23.3.62	24	4	27,409	6125	3	11.2.66	בירור	
37	צמרורה	4.3.60	3.3.62	25	2	17,454	5062	3	11.4.66	בירור	מ"4 תקופות
38	גורית	26.11.59	28.2.62	27	2	8,290	—	—	17.2.64	בירור	
39	לענה	1.1.60	3.3.62	26	5	17,566	—	—			מ"4 תקופות
40	כוכבית	11.2.60	28.2.62	24	3	10,371	5176	2	19.5.64	סרטן דם	
41	דבשה	20.1.60	22.2.62	25	5	25,713	8696	4			מ"4 תקופות
42	גיססנית	28.2.60	5.2.62	23	5	26,763	7120	3			מ"4 תקופות

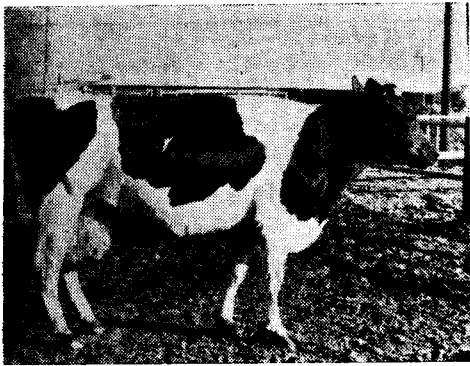
טבלה 3. פרטים על העגלות שנולדו ביטבתה למבכירות ההולנדיות

מס' סד'	שם העגלה	נולדה	המליטה בפעם ראשונה, תאריך	גיל המליטה א' חודשים	התנובה בתקופה א' ק"ג	כמה פעמים המליטה	י צ א ה	
							טיבת היציאה	תאריך
1	רחלי	נוב. 57	17.3.61	40	4637	3		
2	אילת	נוב. 57	—	—	—	—	עקרות	11.12.59
3	בורמה	פבר. 62	21.11.63	21	2120	2	בירור	8.7.65
4	כרתים	פבר. 62	4.12.63	21	6272	2	דלקת עטין	4.2.65
5	ליבריה	פבר. 62	12.2.64	24	3975	3		
6	לבנון	מארס 62	21.11.63	20	3127	2	בירור	14.3.65
7	ניגריה	מארס 62	1.4.64	24	3551	1	בירור	24.12.64
8	ספרד	מארס 62	9.12.63	21	3969	2	בירור	1.6.66
9	ערב	פבר. 62	18.11.63	21	1867	2	מחלת עטין	14.3.65
10	הולנד	ינואר 62	24.5.64	27	—	—	שחיטה	25.6.64
	לידה קשה							
11	גאנה	פבר. 62	—	—	—	—	עקרות	16.1.64
12	זנזיבר	פבר. 62	20.11.63	21	—	1	מיעוט חלב	20.5.64
13	ליטא	פבר. 62	8.11.63	21	—	1	שיתוק	4.12.63
	אחרי המלטה							
14	סין	פבר. 62	19.10.63	20	—	1	שיתוק	23.10.63
	אחרי המלטה							
15	כורדיסטאן	פבר. 62	—	—	—	—	התנפחות כרונית	17.4.63
	מתה							8.5.62
16	ציילון	מארס 62	—	—	—	—	מדקלת ריאות	
	עקרות							17.4.63
17	תוניס	מארס 62	—	—	—	—	עקרות	
18	שבדיה	מארס 62	10.1.64	22	—	1	בירור	31.8.64

הנ"ל, כלומר — בעגלות שהובאו ב"רחם האם". נולדו בס"ה 18 עגלות; 2 מהמשלוח הראשון (1957) והשאר מהמשלוח של שנת 1962. פרטים על גורלן של אלו מובאים בטבלה 3.

אין צורך לעיין הרבה בטבלה 3 כדי להיווכח באכזבה הקשה שנתנסו בה ביטבתה בעגלות אלה. רובן ככולן נולדו בתחילת 1962 ונותרו מהן עד היום רק 2. כששאלתי לסיבת הכשלון הזה, הוסבר לי שעגלות אלה גודלו בשיטת ההמ"רצה של קצב הגדילה, ניזונו במנות גדושות ביר תר של מ"מ, הוזרעו בגיל צעיר וכתוצאה מזה: אחדות לא התעברו כלל; אצל רובן ככולן היו ההמלטות קשות ביותר, כיוון שהשמינו מאוד;

לאחדות אבדו הוולדות בשעת הלידה, וכפי שמתברר מהטבלה, נפגם גם כושר ההנבה שלהן (וייתכן שגם "צרה" זו נגרמה בעקב שיטת ההמרצה הנ"ל). יש איפוא יסוד לסברה שהעגלות האלה נפלו קרבן לבולמוס של ייצור "עגלות פרות" בכוח הזנה גדושה ביותר והטלת עול ההריון והנבת החלב בגיל צעיר מדי. נאמר לי ע"י בוקרי יטבתה שלא רק העגלות ההולנדיות נפגעו כה קשה; באותה תקופה גודלו גם עגלות ישראליות, שנולדו ביטבתה וכאלה שנקנו מהחוץ, לפי אותה שיטה וגורלן לא היה שונה מזה של ההר לנדיות. מן הראוי לציין בהזדמנות זו שכל המבכירות ההולנדיות שגודלו בהולנד ונתעברו

תמונה 5. פרה ישראלית×פריזית מצטיינת, לאחר 3 המלטות בעדר יטבתה.

ועוד); (2) הפרשי הטמפרטורות בין יום ללילה באיזור יטבתה. שהינם גדולים בהרבה מבאיזור רים חמים אחרים בארץ, מרככים כנראה את סבל הבהמות מחמת החום השורר באיזור זה. יתכן שקרירות הלילה מעניקה כעין נופש מהאכף הנגרם בשעות היום.

העדר בתשכ"ו

על גודל העדר בינואר 1967 כבר נאמר לעיל. מספר ההמלטות בתשכ"ו (השנה החקלאית בישראל) הוא מאוגוסט עד יולי) היה 123; בכלל זה 30 המלטות ממבכירות. מקרי המוות בשגר בשעת לידה הסתכמו ב־10, ורובם בהמלטות המבכירות. בעבר היתה התמותה בלידה רבה יותר, ביחוד בשנים שהמבכירות היו צעירות יותר בהמלטתן הראשונה. יצאו את העדר 35 פרות, והסיבות העיקריות ליציאה, הן אלה הנפוצות ברוב עדרי החלב בארץ: מחלות עטין, אי־התעברות וביורור. בבירור שמים לב לא רק לכושר ההנבה, אלא גם למבנה העטין. הח' זאב הביע לפני את סברתו שעטין גרוע במבנהו משניא את הפרה על העובר דים, משום כך גם חולבים אותה בפחות התמסרות, והתוצאה — דלקת עטין, פחיתת חלב, והוצאת הפרה לשחיטה. כשהסתכלתי בעטיני הפרות נתרשמתי שאמנם הסלקציה בכיוון זה נשאה פרי ויש הרבה פרות בעלות עטינים סימאטריים. בדרך כלל נראו בעיני רוב הבהמות במצב תזונתי טוב, וגם המבכירות שמניבות תנובות

שם, המליטו באופן נורמאלי וללא כל סיבוכים כחודשיים לאחר הגיען ליטבתה (כפי שאפשר להיווכח מטבלה 2).

בוקרי יטבתה הסיקו מסקנה הגיונית מהכש־לונות הנ"ל ושוב אינם בהולים להפיכת עגלות צעירות לפרות, דוחים את ההזרעה עד לגיל של 15 חודש, אינם „מפטמים" עוד את העגלות כבמקרים הנ"ל, ולמעשה כבר יכולים לציין שיפור ניכר במצב המבכירות בהמלטתן הראשונה. בבואנו לסכם את הניסיון של ייבוא המבכירות ההולנדיות ליטבתה נוכל להגיד, שבניגוד לחרשות, הוא עלה יפה, ופרות אלו לא נפלו בכושר התאזרחותן באיזור זה מפרות ישראליות־פריזיות. ההסבר המתקבל על הדעת הוא: (1) איזור יטבתה אינו נגוע בקדחת הקרצית, שהיתה והינה בבחינת אויב מספר א' לפרות חוף־לארץ באי־זורים אחריו בארץ (עמק יזרעאל, עמק־הירדן

תמונה 4. זאב צומברג, הוותיק שבצוות העובד דים ומרכז הענף, בעבודת החליבה בשרם הוקם מכון החליבה

טבלה 4. האספקה לעדר יטבתה בשנת תשכ"ו

סוג המספוא	הכמות, טונות
אספסת ירוקה	613.3
ירק רודס	129.5
ירק ש"ש	54.4
סלק מספוא	599.0
תירס	39.7
קליפות הדרים	61.6
שחת מתוצרת המשק	85.0
שחת קנויה	113.8
קש	9.4
תערוכת מזון מרוכז	684.6

בס"ה הוגשו לעדר כולו 928,284 יחידות מזון וחלקו של המזון המרוכז היה בגבולות 67%.

כבשאר עדרי הארץ מחולקות הפרות לקבוצות הזנה בהתאם לתנובה. מקפידים ככל האפשר שמנת הקיום לכל הפרות, ואף לאלה שבשיא ההנבה, תסופק במספוא גם, ורק למבכירות, בחודשי החליבה הראשונים מעניקים תוספת של 2-1 ק"ג מ"מ, לשם הבטחת גדילתן הנורמאלית ומניעת דלדולן הגופני מחמת מאמץ הנבה החלב. בשעת ביקורי עמדה קבוצת המבכירות על תנובה יומית ממוצעת של 21 ק"ג ומנות המזון המרוכז ליום נעו בין 8 ל-10 ק"ג. את המ"מ לפרות החול-בות מחלקים ב-5 ארוחות — 3 פעמים במכון הח-ליבה ופעמיים בסככה.

המבנים

גם ביטבתה נבנו הסככות מהטיפוס המקובל בארץ. מכון החליבה הוא מטיפוס טנדס ולעת-עתה מסתפקים בזה; יתכן שעם הגדלת העדר יקימו גם כאן מכון חליבת מטיפוס אידרה, מתוך מגמה לחסוך בחולבים. המיוחד שבמכון חליבה ביטבתה — הזרמת החלב מעטיני הפרות ישר למחלבה. בה מעובד החלב לחלב שתיה, לבן, אשל ושמנת (על מחלבת יטבתה, המספקת חלב שתיה ותוצרת ניגרת לאילת, ראה המאמר ב"משק הבקר והחלב", חוברת 72-73, עמוד 43).

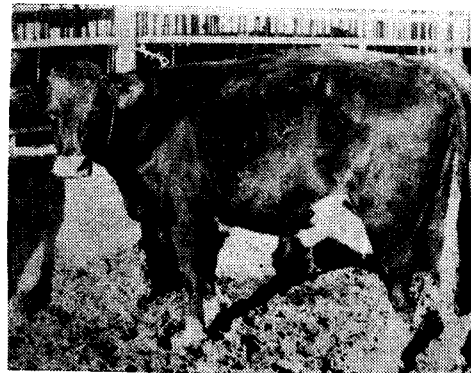
אגב — מחלבה משקית זו הולכת ומתרחבת והיא עתידה ליהפך למחלבה איזורית. כיום היא

גבוהות למדי, טובות-מראה הן ובלתי מדולדלות. הוסבר לי שכל המבכירות מוחזקות כקבוצה לחד במשך 6-5 חודשים הראשונים של חליבתן, כדי שאפשר יהיה לעקוב אחריהן כדבעי ולהעניק "יחס מיוחד" לאלה הזקוקות לכך.

את היונקים-יות מגדלים ומחזיקים לפי השי-טות המקובלות ברוב עדרי הארץ הקיבוציים. תנובת העדר בתשכ"ו הסתכמה ב-657,700 ליטר והתנובה הממוצעת לפרה היתה 5850 ליטר. היוצא מזה שגם בוקרי יטבתה רשאים להימנות בין אלה שהעפילו לתנובה ממוצעת של 6000 ק"ג.

הזנת העדר

לפי תנאי האקלים של יטבתה (כמעט אפס ימי גשם), ואילו היו די שטחים ומי-השקיה למספוא, אפשר היה להשתית את אספקת העדר על כמויות גדולות של מספוא משקי, לחסוך במזון מרוכז שקונים מהחוץ, ויחד עם זה גם לקיים רמה גבוהה של הנבה. האספסת מצויה במשך כל ימות השנה, כן מצליח יפה סלק המספוא; אלא שגם ביטבתה הופיעו מתחרים לשטחים ולמים וגידולים, "מיוחסים", כגון — פרחים, ירקות וכדומה דוחקים את גידולי המספוא ומצמצמים אותם. התוצאה היא — הידועה לנו ממשקים אחרים ברחבי הארץ, וגם במשק זה, המזון המרוכז ממלא את התפקיד העיקרי באיבוס הבקר, כפי שאפשר להוכיח מהטבלה הבאה להלן.

תמונה 6. מבכירה מעדר יטבתה. תנובת שיא יומית — 30 ק"ג.

אחת ויחידה, מעורר ענין בעובדים לענף בכר ללותו ומחנך אותם לשאת בעול האחריות לכל הנעשה בענף. גישה זו נראית בעיני נבונה ותכר ליתית ביותר. גם ביטבתה לא קל היה לרכו צוות עובדים מלא שיתמיד בתפקיד של בוקרים. אולם בזמן האחרון מתבלטת התלכדות מסויימת ויש סיכוי שיימצאו די עובדים מנוסים עם התרחבותו של הענף.

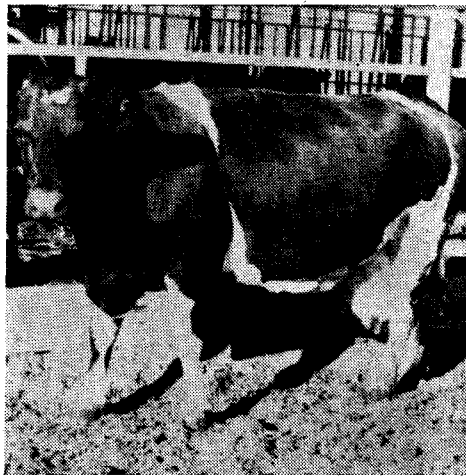
סיכום

בביקורי זה השתכנעתי שאף באיזור זה אפשר לקיים בצורה נאותה את ענף בקר החלב; וכש-תגדל אילת, והביקוש לחלב ולמוצריה יתרבה, הרי יוכל ענף החלב לסייע באופן יסודי בקיומם של המשקים שיקומו בעתיד באיזור זה. ואפילו יתרכזו גם משקים אלה בגידולים מיוחדים ו"מיוחד-סים", הרי ענף הבקר יסייע בידם בשמירת בריאות הקרקע וטיובו ע"י הספקת הזבל האורגאני, שנודעת לו חשיבות רבה באיזור זה. כפי שנש-תכנעו בכך חקלאי יטבתה.

ועוד למדתי בביקורי זה: אל לנו לעכב פיתוח ענף זה או אחר על יסוד שיקולים תיאורטיים; יש להענין ולנסות, על אף החשש לכשלון או להפסד כלשהו. כדוגמה להעזה זו שימש הניסיון בייבוא הבקר ההולנדי לאיזור יטבתה. אמנם אין אנו זקוקים שוב לייבוא בקר מחוץ-לארץ, אבל עצם המעשה הנועז הנ"ל הוכיח את עצמו כתכליתי ובר-ביצוע, בשעה שהיה הכרח בו.

הנני להביע בזה את תודתי הרבה לח' זאב ולשאר עובדי הענף שהואילו להדריכני בביקורי אצלם וסיפקו לי חומר רב ששימש יסוד לעריכת סקירה זו.

י. עצמון

תמונה 7. פרה הולנדית ממסלוח 1961, לאחר ההמלטה ה-5.

כבר מעבדת גם את חלב קיבוץ אילות ובקרוב יתווסף לה גם חלב משק גרופית. כמות החלב היומית שמעבדים במחלבה זו מתקרבת ל-3000 ליטר.

צוות העובדים

הח' זאב צומברג, שמשמש בתפקיד מרכז הענף, הוא הוותיק והמתמיד; יודע לספר בעל-פה על תולדות הענף במקום ואף מכיר כל פרה מבלי לזהותה לפי המספר שלה ב"ספרים" או בכרטיסים. כיום מונה הצוות 6 עובדים. כל אחד משתתף בכל העבודות (גם בחליבה) ואין חלוקה בין העובדים לתפקידים מיוחדים ונפרדים. כך, למשל, גם המטפל בעגלות ממלא חובתו בחליבה. דעתו של הח' זאב היא ששיתוף כל עובד בתפקידים שונים, ללא "ספאציאליזציה" בעבודה

▲ המומחים הרוסים לתזונת בעלי-חיים מציעים להשתמש בשמרים מוקרנים כמקור לוויטאמין D_2 במנות המזון של עגלות. הם ערכו ניסויים בעגלות בנות 20 יום וחילקו אותן ל-3 קבוצות: קבוצה א' (קבוצת-היקש) קיבלה 5, קבוצה ב' — 10 וקבוצה ג' — 25 יחידות בינלאומיות של ויטאמין D_2 (בצורת שמרים מיובשים) לכל $\frac{1}{2}$ ק"ג של מזון. הוולדות מקבוצה ב' הגדילו את תוספת-המשקל ב-12% ואלה שבקבוצה ג' — ב-20%, לעומת קבוצת ההיקש. צריכת המזון ליחידה של תוספת משקל פחתה בקבוצה ב' ב-10% ובקבוצה ג' — ב-13%. נצילות המזון, תוך השוואה לקבוצת ההיקש, הועלתה בקבוצות ב' וג' כדלקמן: בחנקן — כדי 7% ו-8%, בהתאמה: בסידן — 9% ו-10%, ובזרחן — כדי 8% ו-14%.